

סימן מ"ב

(לחז"מ סי' של"א)

- שכירות פועלים -

ב"ה ד' סבת תרצ"ח, תל אביב.

לכבוד העד הפועל של הסתדרות הפועל המזרחי בארץ ישראל שוכט"ס

אחים יקרים ואהובים!

בהמשך למכתבי אליכם מיום י"א דנא הנני ממציא לכם את תשובתי המצורפת בזה. ועלי להגיד לכם, כי שאלותיכם אלה כל אחת כשהיא לעצמה הן נושאים חשובים לעיון רב ומסתעפים לפרטים מרובים. אבל כדי לא להלאותכם בפלפולים ועיונים הקשורים בפרטי הלכות בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, קצרתי את דברי עד כמה שזה אפשר אבל לא הרשיתי את עצמי להשיב לכם הלכות פסוקות בפסקים קצרים לפי שזכות כל משיב שאלה להלכה לבאר מקור ההלכה בתלמוד ופוסקים ולבאר גם את נמוקה.

מנקודת השקפה זו הצרכתי לחלק אחדות משאלותיכם לסעיפים קטנים ולהשיב גם על שלא נדרשתי מכם לפי שאי אפשר היה לי להצטמצם בתשובה על שאלתכם מבלי לנגוע בעצם הבעיא של השאלה.

ועוד זאת עלי להגיד: תשובתי אלה אינן הלכות פסוקות אלא תחת דעתי לפי קוצר השגתי.

וזאת תשובתי בס"ד לפי סדר שאלותיכם.

א. מה הן הגדרות הברורות לקביעת יחסים הודיים בין הבעלים והעובדים?

תשובה:

דבר זה לא מצאתי מפורש בדברי ר"ל הראשונים, אבל נלמד הוא במכל שכן ממאמרם ו"ל בדרשת הכתוב כי ימכר לך אחיך וכו' שתנהג בו אדוה. הא כיצד אתה נוהג בו אדוה והוא נוהג בעצמו בעבודתו (ספרא ויקרא פ' בדר פ"ז ה' ע"ט). מכאן אתה למד הגדרה ברורה זו ליחסים ההודיים שבין

הבעלים והעובדים. הבעלים חייבים להתנהג עם העובדים במדת אהבה וכבוד, עין טובה ונדיבות לב. הפועל נוהג הוא בעצמו מדת נאמנות ומסירות גמורה לעבודה שהוא נשכר לעבוד בה.

יחסה אהבה וכבוד כיצד?

כי טוב לו: עמך במאכל, עמך במשתה (קידושין כ). הא למדת שיחס בעל הבית אל הפועל צריך להיות יחס אדוה כאל אדם שזה ועוד לו להשלמת עבודתו; ולא יחס של נזות ודגא המביא לידי מעשים שיש בהם משום העלבה והכלמה כי באותה מדה שנוקק הפועל לבעל הבית, כך זוקק בעל הבית אל הפועל ובהשתתפותו נשלמת פעולתו של הבית.

עין טובה ונדיבות לב כיצד?

חובת בעל הבית היא שלא להתנהג עם פועליו ופקידיו במדת דין קפדנית, אלא להיפך בעין יפה ולב נדיב ולקיים בעצמו למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור. וכן מסופר בגמ': רבה בר בר חנא תברו ליה הנהו שקולאי תבייתא דחמרא שקל לגלימיהו אתו אמרו ליה לרב אמר ליה: הב לזו גלימיהו, אמרו ליה דינא הכי? אמר ליה הן. וארחות צדיקים תשמור. (ב"מ פ"ג וירושלמי ב"ה ה' פ"ז). עובדא זו משמשת לקו המדה להתנהגות עדינה של בעל הבית עם פועליו בכל עניני העבודה ושכר פעולתו.

ב. נאמנות ומסירות הפועל בעבודת בעל הבית.

הפועל חייב להכיר את עצמו משועבד בזמן שכירותו ובכוחותיו הפיזיים והמדעיים לעבודת בעל הבית שנשכר לה. בגמ' מסופר: אבא חלקיה לא הסביר פנים לאלה ששאלו בשלומו משום שאמר: שכיר יומא אנא ואמינא לא איפגרי. והלכה פסוקה היא זאת: אומנים העובדים בשל אחרים אינם ושאים לעמוד בפני זקן או ת"ח (כמצות הכתוב מפני שיבה תקום והרחת פני זקן) כדי שלא יפסיקו עבודת בעל הבית

שאלה ב. מהי האחריות המוטלת על העובד בעבודתו?

אחריות העובד בעבודתו היא: לעבוד באמונה ומסירות בזמן העבודה ובכוחותיו הגופיים והשכליים למנוע כל נזק והפסד מסבת עבודתו, ולהביא בעמל עבודתו הפריה מקסימלית ועבודה כנה איתנה ומשופרת. זה מתבאר מדברי רז"ל שהזכרתי בסעיף הקודם.

שאלה ג. מהי הגדרת האונאה של העובד בעבודתו?

תשובה. העובד אין לו דין אונאה לפי שאין אונאה יוצאת בדיונים אלא כשהיא בדרך מקח וממכר שיש בה שלשה גופים: המוכר והקונה והחפץ שהוא נושא פעולת המקח משא"כ בפועל, הוא הטוען והוא החפץ ונושא האונאה (עיין חו"מ סי' רכ"ז סעיף ל"ג ובתשובת מהרי"ם סי' י"ט ויניציאה ד' ר"ג) אבל אעפ"י שאין אונאה זו יוצאת בדיונים וכן אם הוקרה או הוזלה העבודה בתוך זמן השכירות אין בעל הבית ולא הפועל יכולים לשנות ממה שפסקו ביניהם (שו"ע חו"מ סי' של"ג סעיף ה-ו) בכל זאת אם הוננו זה את זה בשכר העבודה עוברים בלאו דלא תנוו איש את אחיו שהוא כולל גם אונאת דברים (עיין חו"מ סי' רכ"ז סמ"ע ס"ק נ"א).

שאלה ד. מי קובע זמן העבודה?

תשובה: זמן העבודה מדין תורה, הוא: מזריחת השמש עד צאת הכוכבים. וכן נאמר בדברי קבלה: תורח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון יצא אדם לפעול ולעבודתו עדי עד. ומנכין לזכות הפועל זמן יציאתו לעבודה ללכת מביחו אל מקום העבודה, וכן זמן התפלה בביהכ"נ חזן סעודת הפועלים. (עיין אור"ח סי' ק' סעיף ב') חזן הדרוש להכנת סעודת שבת בכל ערב שבת. הלכה זו אינה קבועה אבל היא משתנה לפי מנהג המקום, וכן אמרו בירושלמי המנהג מבטל הלכה (ב"מ פ"ז ה"א). ואין בעה"ב זכאי לכוף את פועליו לעבוד שעות נוספות על מנהג המקום אפילו אם הוסיף להם בשכר עבודתם אם לא התנה עליהם מראש על זמן עבודה יותר מהנהוג. מנהג המקום נקבע על פי מנהגם של תושבי העיר שבמקום העבודה. או על פי מנהג הקבוצה השכיח והנעשה פעמים רבות, אבל דבר שנעשה רק פעם אחת או שתי פעמים אינו קודי מנהג (עי' חו"מ סי' של"א סעיף א').

(קידושין ל"ג יד"ד סי' דמ"ד סעיף ה') וכשם שהפועל צריך לדייק בנאמנות ודיקנות גמורה על זמן עבודתו כן הוא צריך להתמסר בכל כוחותיו לעבודתו. וכ"כ הרמב"ם אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום, ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו ומאכיל מזונותיו לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית: שהרי תשש כחו ותחלש דעתו ולא יעשה המלאכה בכת. (עיין ירושלמי דמאי פ"ו ה"ג ותוספת ב"מ פ"ח) כדרך שמחזיר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבו כן העני מחזיר שלא יגזול מלאכת בעל הבית ויטבל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה; אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה. וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר "ויפרץ האיש מאד מאד" (ה' שכירות פ"י ג' ז' ו-ז. חו"מ סי' של"ו סעיף י"ט-כ). דבר מובן מאליו שחובה מוטלת על הפועל למלאות עבודתו באהבה וכבוד אחואית לאחיו המעביד אותו וביחס של אהבה, לעצם המלאכה שהוא עובד בה, ולא יהיה כמכונה מיכאנית או אפילו כמצוה ועושה וכשכיר מקוה שכר פעולתו. אלא כשותף בבנין ויצירה בפעולה שהוא עובד בה לטובת אחיו ולטובת בנין העם והארץ שהיא טובתה והצלחתה של כל האדם, כי עד כמה שעבודתנו בחיים היא נדמית לפרשית היא בכל זאת עבודה אנושית עולמית, ומברכתה ושלומה יתברכו עובדיה. העבודה אינה נערכת בתשלומי כסף או כל הנאה גופית, אלא בשכר השתתפותנו בישובו ובנינו של עולם שבה נמצא נעימות לחיינו וספוק נפש גמור למציאותנו בחיים. בה אנו נותנים מנת חלקנו לעמנו ולכל האנושיות כולה חוזקים עי"כ לקבל ממנה מנה כפלה ומכופלת. וכן אמרו רז"ל: גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה (נדרים כ"ו). וגדולה מלאכה שכל הנביאים התעסקו בה וכן צו רז"ל ואמרו, אהוב את המלאכה (אבות פ"ב) מכאן שיהא אדם אהוב את המלאכה ולא שונא אותה. כשם שהתורה נתנה בבריית כן המלאכה נתנה בבריית, שנאמר "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך" (אדר"ב פ"א) אהבת המלאכה והעבודה גוררת אחריה אהבה לנותני המלאכה, ומביאה בכנפיה הצלחה, וברכה ושלוה, ויחסי אהבה וחבה הדדיים בין שני חלקי העם והעולם: המעסיק והעוסק.

שאלה ה. כשהזמן מכביד על העובד אי רשאי לדרוש שינוי בזמן?

תשובה: אין הפועל ולא הבעה"ב רשאים לדרוש שנוי זמני העבודה לגרוע או להוסיף משעות העבודה הקבועות עפ"י מנהג העיר, מאיזו סבה שהיא. וכלל גדול אמרו רז"ל בהלכות עבודה: כל המשנה ידו על התחוננה וכל התחרו ידו על התחוננה (ב"מ ע"ו). הלכך אין רשות לבעל הבית או לפועל לכופו זה את זה לשנוי זמני העבודה אם לא שהתנו מראש.

שאלה ו. אם רשאי הפועל להשתמש במעשה השביתה.

תשובה: לענ"ד נראה שהשביתה בכלל אינה מותרת ולא רצויה לא לפועל ולא לבעל הבית. לפועל: משום שכל יום שביתה ממלאכת עבודה יצירה, הוא יום אבוד בחיים ותורת ישראל צותה על חיוב העבודה, ואמרה: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך ודרשו רז"ל: כשם שברית לתורה (כלומר למצוות שבת שבתורה) כך ברית למלאכה. זאת אומרת לעבודה בששת ימי החול: ולא לבעל הבית: לפי שכל עבודת בנין או תעשייה, ואין צריך לומר נטיעה שלא נעשתה ולא נגמרה בזמנה, הרי היא בגדר רבד האבוד לא רק מפני הזמן האבוד אלא גם מפני הנזקים הנמשכים ממנה לחמרי העבודה. צא ולמד מדין חזרת הפועל בתוך זמן שכירתו שאעפ"י שמעיקר הדין פועל יכול לחזור בו אפילו באמצע היום מדכתיב כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם ולא עבדים לעבדים (ב"ק קט"ו וב"מ ע"ו) ובכל זאת נפסקה ההלכה שאם עושים בדבר האבוד אין הפועל יכול לחזור בו (ח"מ סי' של"ג סעיף ח') ובגדר דבר האבוד כתב הסמ"ע שהוא צורך שעה ויתקלקל אם לא יגמר מלאכתו מיד, אבל הב"י והמ"א בהג"ה פסקו שכל שאין בעל הבית יכול לעשות אותה מלאכה בעצמו נקרא דבר האבוד והיינו משום שכל הפסקה בעבודה גורמת הפסדים לחומרי העבודה. והש"ך (שם ס"ק כ"ג) מסיק דהכל לפי ראות עיני הדיין. ולפי תנאי העבודה בזמנה ברור לי הדבר שכל חזוי של עבודה בחקלאות או בתעשייה ובנין גורם הפסדים גדולים שאינם מתמלאים בזמן אחר. וכן כתב הטור בשם תשובת הרא"ש ולא שנוא פועל ולא שנוא קבלן, כי אם היה מניחו כך לא היה מוצא אומן שהיה נכנס למלאכת תבואו יכול להטעותו, ואפילו בדבר שאינו אבוד אם אינו מוצא

פועל אחר לשכור (ח"מ סי' של"ג סעיף ר' ועיין בב"י) ולדעתי יש ללמוד זה ממ"ש בגמ' בדין פועלים שחזרו בהם, שמין להם מה שעשו או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים, לא צריכא דאייקר עבידתא ואימרו פועלים (זאת אומרת שפירש מהעבודה, ובלשון המדוברת בפנינו היזם: עשו שביתה) ופיסינהו. מהו דתימא מצו אמרי ליה כי מפייסינן אדעתא דטפת לן אייגרא קמ"ל דאמר להו אדעתא דטרחנא לכו באכילה ושתייה (ב"מ ע"ו). ומכאן ראייה למה שפסק רמ"א ז"ל שאם חזר הפועל מכח יוקד העבודה אין שומעין לו (שם סעיף ר' ובסמ"ע) נמק דין זה יפה דלא יפתה התורה כח הפועל כדי שישתכר מעות (שם ס"ק ט"ז) אלא כדי שיהיה חפשי לעבודתו העצמית (עיין ב"ה ותשובות חוות יאיר סימן ק"ג ופ"ת שם ס"ק ר' ובמחנה אפרים ה' שכירות פועלים סימן ח'). מכל זה מתברר שהשביתה או ההשבתה כשהיא לעצמה אינה רצויה ויש שהיא מחייבת הפועל או את בעל הבית בהפסדים הנגרמים מסיבתה מדין גורם בגזקים. ואם תשאלוני: אם נטול מהפועל את הנשק היחיד שלו, השביתה, במה יוכל הפועל להגן על עצמו נגד נצול כוחותיו ומומנו על ידי בעל הבית שאינו הגון? אשיב לכם שתי תשובות: א) במשפט, משפט צודק שיטדו הוא למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור (ב"מ פ"ג). ב) בכח ארגון הפועלים, וכמו שנבאר להלן.

ארגון הפועלים והכרות שביתה

גרסינן בגמ': הנהו טבחי דעבדי ענינא בהדי הדדי וכל מאן דעביד ביומא דחבריה נקרעיה למשכיה אול חו מיניהו עבד ביומא דחבריה קרעו למשכיה אתו לקמיה דרבא חייבינהו לשלומיה. איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא: ולהסיע על קיצתם? אמר רב פפא הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל היכא דאיכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו (ב"ב ט').

מכאן למד הרא"ש ז"ל דכל בעלי אומנות יכולין להתנות ביניהם והם הנקראים בני העיר בעגין מלאכה, ואדם חשוב היינו כגון רבא שהיה ראש מנהיג בעיר, ואפילו כל בני העיר לאו כל כמיניהו להתנות אם לא מכח אדם חשוב. ע"כ.

וזו היא הלכה פסוקה ומחללת שאין עליה מחלוקת. וכן פסקו מרן ורמ"א: רשאים בעלי אומנות (לעשות תקנות בעגין מלאכתם) לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו וכיוצא בזה, וכל מי שיעבד על התנאי שלהם יענישו אותו. במה דברים אמורים במדינה שאין בה אדם חשוב ממנה על

על ידי כך כל השתמשות של שביתה בלתי מוצדקת או השתלטות צד אחד על השני. אין הדברים הללו אמורים אלא להלכה, ולמעשה אני אומר לע"ר, כי לפי מצב תנאי העבודה בזמן הזה אין אדם חשוב יכול בעצמו לדון על תוקף חקיותה של הפועלים, אלא צריך לדעתי להקים בית דין חשוב של יודעי משפטי התורה ואנשי מדע שיודעים פרק בתורת האיכונומיא הכלכלית ותנאי השוק החברותי והם בצדופם יקבעו חקת העבודה לפרטיה ולמנות אח"כ דיינים קבועים שידונו על יסוד חקה זו בכל הסכסוכים שיפלו בין הפועלים עצמם בנוגע לחלוקת עבודה צודקת ביניהם, ובין הפועלים ובעלי הבית בנוגע ליחסיהם ההדדיים.

שאלה ז. אם הפועל משתמש באמצעי שביתה, וכדומה, אם רשאי בעל הבית לפוטרו?

תשובה: כל פועל שהוא שכיר לזמן קבוע או פועל או פקיד שנתקבל סתם בלי קביעות זמן, אפילו אם הוא מקבל משכורת חודשית נקרא בתוך זמנו, אין בעל הבית רשאי לפטר את פועליו או פקידיו בתוך זמן שכירותם. אלא אם הפסידו את בעל הבית בעבודתם הפסד שאינו חוזר, דומה לשתלא דרבינא דהוה מפסיד הנטיעות. לפי שכל פועל מותר וצודק להביא תועלת בעבודתו ולא להפסיד. ולדעת רמ"א שדבריו נראים לע"ר מקובלים להלכה צריך שיחזוק בפעולותיו למפסיד או שיתרו בו. אבל כל פעולת רשלנות בעבודה וכדומה לה, ואין צריך לומר פעולה חקית לזכותו אינה נותנת רשות לבעל הבית לפטור את פועליו בתוך זמנו. ופיטורין ממין זה הם נושא של תביעה לדון את בעל הבית שבי"ד נוקקין לה ודנין עליה להצדיק הפטורין, או לחייב את בעל הבית המשכת העבודה או תשלום פצוים לפי ראות עיני הדיינים (עיין חו"מ סי' ש"ו סעי' ה').

ח במקום שיש הכרח לעבוד שעות נוספות אם ישנה זכות דרישה לפועל לדרוש תוספת השכר?

תשובה. הפועל משועבד לעבודתו רק לאותן השעות שהן שעות העבודה לפי מנהג המדינה, או לפי התנאי שהתנו ביניהם מראש. לפיכך אין בעל הבית רשאי לכוף את הפועל או אפילו לדרוש ממנו שעות עבודה נוספות על מנהג המדינה או על התנאי שהתנו ביניהם, ואפילו אם הוסיף על שכר עבודתו בשעות הרגילות, וזכאי הפועל לדרוש שכר נוסף

הצבור, אבל אם ישנו אין התנאי שלהם מועיל כלום ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי אלא אם כן עשו מדעת החכם (זו"מ סי' של"א סעיף כ"ז) הרי לך מפורש שרז"ל הכירו בתקנות ארגון בעלי אומניות או הסתדרות של פועלים ופקידים בהסתדרות כללית אחת או הסתדרויות פרופסיונאליות מקצועיות. וכך הדין נותן שלא להשאיר את הפועל יחידי בודד ויחיד. עד שיצטרך להשכיר את עצמו בער שכר פועט להשביע רעבונו עם משפחתו בלחם צר ומים לחץ ובדירה אפלה ושפלה, וכדי להגן על עצמו נתן לו המשפט זכות חקית להתארגן, ולתקן תקנות מועילות לחברתו לחלוקת עבודה ישרה וצודקת בין חבריהם ולהשיג יחס מכובד ושכר הוגן לעבודתו, בכדי לפרנס את ביתו באותה רמת החיים של בני עירו. ומסתברא שבכלל זה גם ארגון שותפי לקבוע לו מוסדות תרבות להעשרת השכלתו המדעית והאומנותית וידיעתו התורנית. מוסדות רפוי והבראה לחדש כוחותיו המנוצלים מסבת עבודה ולדפא פצעיו הנגרמים לו ממנה. ועם זה גם ליצור לו קופת חסכון לימי זקנה או אינבלידיות. כי יום יום כי יעבור נחלש הפועל בכוחותיו ואינו יכול להמשיך עבודתו באותה מדה של ימי בחרותו. ומקרא מלא דבר הכתוב: "ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד", כל הדברים האלה שאינם יכולים להתמלא אלא בארגון של אומנים או פועלים. ולכן נתנה תורת ישראל זכות מלאה חקית לארגון זה אעפ"י שיכולה להיות ממנו הפסד לבעלי הבתים. (עיין נמק"י ב"ב שם). אולם אין הדברים הללו אמורים אלא בדליכא אדם חשוב וז"א מנהיג ושופט הקהלה. אבל כשיש אדם חשוב בעיר דרושה הסכמתו לתקנות אלה, כדי לתת להן החקיות הדרושה. וטעמא דדינא הוא לפי שכל ארגון מקצועי אינו יכול להיות אוביקטיבי בהחלטותיו אלא הוא סוביקטיבי הנאותו העצמית עוצמת את עיניו לראות גם מצבו של בעל הבית. ולא עוד אלא שארגון אחד יוצר ארגון שני מתנגד לו והוא גם אינו מצטמצם בחוג ענייניו הוא ולא תחול התנגשות תמיד בין שני הצדדים: הפועלי ובעלי הבתים. שיגררו אחריהם התנגדות עזרת ואיבה תמידית.

לתקן זאת התנו רז"ל לתלות חקיות תקנות הפועלים בהסכמתו של אדם חשוב. זאת אומרת חוזר ברוח התורה והמשפט ושיהיה אוביקטיבי לגמרי שישקול את הענינים מתוך ששפירת בהירה של מדת הצדק לשני הצדדים ושימנע

או להעלות שכר העבודה אפילו אם הוקרה או הוזלה שכר המלאכה (עיין חו"מ סי' של"ב סעיף ה' ו'). נראה לי דשכירות שלא הוקבע לה זמן ומשתלמת במשכרת חדשית רשאי כל אחד מהצדדים לתבוע בדין בסוף כל חדש שני השכר, להזלה או לזיקא, וחייבים שני הצדדים להשמע לפסק בית דין. והנלע"ד כתבתי.

על השעות הנוספות שעשה עפ"י דרישת בעל הבית באותה דרגה של שכר העבודה לשעות שכירותו (עיין חו"מ סי' של"א סעיף א').

ט. שכר העבודה

שכר העבודה נקבע לפי מנהג המדינה או התנאי שהתנו ביניהם. לפיכך אין הפועל או בעל הבית רשאי להחיל

סימן מג

(לחור"מ סי' של"א)

- אחריות נותן העבודה כלפי הפועל *

מן האמור אנו למדים, כי לא הסירה התורה את האחריות מן בעל הבית במקרי אסון של הפועלים אלא כשהם התמסרו לספק סכנת מיתה מרצונם הטוב, ובעל הבית מלא את תנאי תשלום השכר בשלמותם ובמועדם. אך זכאי הוא הפועל לדרוש בשכר עבודתו, ערובה כספית במקרה מיתה או הטלת מום. ובעל הבית או הקבלן מחויבים להסכים לדרישה זו כדי שלא ילכדו, במקרה אסון, בעוון נשיאת נפש הפועל או שלא יחייב את נפשו בעונש אסון זה שנגרם על ידו ולהנאתו. על זה נאמר: "למען תלך בדרך טובים וארצות צדיקים תשמור" (משלי ב' ב"מ פ"ג) שמצוים הבעלים ביחס לפועלים.

ב) מתוך התשובה הראשונה נפתרת גם השאלה השניה, והיא: כי אם לא היה הסכם מוקדם בין הפועל ובעל הבית - אין בעל הבית חייב באונסו. וכן היא דעת רבינו הרא"ש בתשובתיו (כלל פ"ט סי' ד'): "השואל גוף חברו לעשות לו מלאכתו אינו חייב באונס גופו, אם נשבה או נשברה לו רגלו". דין זה מוצא מן הכתוב: "ואליו הוא נושא את נפשו" שדרשו חז"ל כי לכך הוא נתלה באילן ועולה בכבש ומסכן נפשו כדי לקבל שכר עבודתו. וכך הוא כל דבר שעושה בשכר או שמשאיל גופו למלאכתו חבירו.

שאלה:

א. מקובל עכשיו בכל תנועת עבודה שארגוני הפועלים דורשים מנותני העבודה או מהקבלנים להבטיח את הפועלים בתורות לאחריות החיים, ע"ח נותן העבודה או הקבלן, במקרה של אסון - כדי שהמשפחה תקבל אח"כ פצויים, היש בדרישה זו משום צדק ויושר ודעת תורה?

ב) במקרה שהפועל לא התנה למפרע עם בעל הבית או עם הקבלן שישלם פצויים למשפחתו במקרה אסון, וקרה אסון בעבודה ונהרג, היכולה משפחת הפועל לדרוש מבעל הבית או הקבלן פצויים שמשפחתו תוכל להתקיים?

תשובה:

א. התורה צותה: "ביומו נתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו". (דברים כ"ד ס"ו) ודרשו חז"ל: "ואליו הוא נושא את נפשו" - וכי למה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו? מכאן למדו: כל הנושא שכר שכיר מעלה עליו הכתוב כאלו הוא נושא את נפשו של השכיר או שמתחייב השוכר בנפש עצמו (ספרי שם, ב"מ ק"ב ושו"ע חו"מ סי' של"ט סעיף א').